

# SANIGIN DURUSMADA HAZIR BULUNMA HAKKINDAN FERAGAT ETMESININ MUMKUN OLUP OLMADIĞI SORUNUNA SEGBİS ÖZELİNDEN BİR BAKIŞ

*A Look at the Problem of Whether it is Possible for the Defendant to Waive His Right  
to Be Present at the Trial From the Segbis Perspective*

Prof. Dr. Uğur ERSOY\*

**Öz:** Yargılama yapılabilmesi için varlığı aranan şartlar olarak nitelendirilen yargılama şartlarından birisini oluşturan sanığın duruşmada hazır bulunması kuralının özellikle ses ve görüntü bilişim sistemi (SEGBİS) yöntemi kullanılan bazı yargılamalarda ihlal edildiği görülmektedir. Bu kapsamda SEGBİS yönteminin kullanıldığı yargılamalarla ilgili olarak gerek Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi gerek Anayasa Mahkemesi gerek Yargıtay tarafından verilmiş çok sayıda karar mevcuttur. Bununla birlikte araştırma konusunun sınırlarını aşmamak adına mevcut çalışmada, SEGBİS ile ilgili ayrıntılı açıklamalarda bulunulmamış, yalnızca SEGBİS aracılığıyla sorgusunun yapılmasına veya duruşmalara katılmasına karar verilen sanığın, duruşmada hazır bulunma hakkının ihlal edilip edilmediği meselesi üzerinde durulmuştur. Çalışmada ayrıca sanığın duruşmada hazır bulunma hakkından feragat edip edemeyeceği, şayet feragat edebileceği kabul edilecek olursa bunun örtülü bir şekilde gerçekleştirilebilmesinin mümkün olup olmadığı, son olarak da SEGBİS tekniği kullanımının sanığın duruşmada hazır bulunma hakkı açısından nasıl anlamlandırılacağı sorularına mahkemelerin görüşleri de ortaya konulmak suretiyle cevap aranmıştır. Anahtar Kelimeler: Adil yargılanma hakkı, savunma hakkı, SEGBİS, duruşmada hazır bulunma hakkı, AIHM, AIHS

**Abstract:** It is seen that the rule of the presence of the defendant at the hearing, which constitutes one of the most important conditions of the trial, which is characterized as the conditions required for a trial to be held, is violated especially in some trials where the audio and video information system (SEGBİS) method is used. In this context, there are many violation decisions issued by the European Court of Human Rights, the Constitutional Court and the Court of Cassation regarding the trials in which the SEGBİS method is used. However, in order not to exceed the limits of the research subject, the present study will not make detailed explanations about SEGBİS, and will only focus on the issue of whether the situations in which it is decided to interrogate and attend the hearings via SEGBİS are compatible with the defendant's right to be present at the hearing. The main question to be answered in the study will be whether the defendant can waive his/her right to be present at the hearing, if it is accepted that he/she can waive, whether it is possible to realize this implicitly, and finally, how the use of the SEGBİS technique will be interpreted in terms of the defendant's right to be present at the hearing.

**Keywords:** Right to a fair trial, right to defense, SEGBİS, right to be present at the hearing, ECtHR, ECHR

\* Kırıkkale Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi; ugurersoy@kku.edu.tr

ORCID: 0000-0003-3770-0353

Makale Geliş Tarihi: 10.01.2025 Makale Kabul Tarihi: 4.03.2025

## GİRİŞ

Ceza muhakemesi kural olarak herhangi bir koşula bağlı olmaksızın kendiliğinden harekete geçmekteyse de hukuk sistemimizde bazı durumların varlığı halinde iddianame düzenlenebilmesi (kamu davası açılabilmesi) veya açılan kamu davası sonrasında yargılamaya devam edilebilmesi için bazı şartların gerçekleşmesi aranmaktadır ki bu şartlara ceza muhakemesi şartları denilmektedir. İnceleme konusunu oluşturan, sanığın duruşmada hazır bulunması şartı ise ceza muhakemesi şartlarından birini oluşturan yargılama şartları içerisinde mütalaa edilmektedir.

Sanığın duruşmada hazır bulunması şeklinde karşımıza çıkan yargılama şartının içeriğinin, kapsamının ve istisnalarının neler olduğu konusunda literatürde ve uygulamada birlik olmadığı görülmektedir. Son yıllarda CMK'da yapılan değişikliklerden sonra bu belirsizliklerin daha da arttığına şahit olunmaktadır. Özellikle 2018 yılında 7078 sayılı Kanunla CMK m.196/4'te yapılan değişiklik sonrasında SEGBİS tekniğinin bütün suçlar bakımından uygulanmasının mümkün hale getirilmesi çok ciddi sorunları beraberinde getirmiştir. Bu kapsamda SEGBİS yönteminin uygulandığı yargılamalarla ilgili olarak gerek Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi gerek Anayasa Mahkemesi gerek Yargıtay tarafından verilmiş çok sayıda ihlal kararı mevcuttur.

Mevcut çalışma salt SEGBİS özelinde yapılan bir çalışma olmadığından, SEGBİS ile ilgili ayrıntılı açıklamalarda bulunulmayacak, yalnızca SEGBİS aracılığıyla sorgusunun yapılmasına ve duruşmalara katılmasına karar verilen sanığın, duruşmada hazır bulunma hakkının ihlal edilmiş olup olmadığı üzerinde durulacaktır. Yalnızca zorunlu görülen durumlarda (CMK m.196/4) istisnai olarak başvurulması gereken bir yöntem olan SEGBİS kullanımının genel uygulamaya dönüşmesi, başta sanığın savunma ve adil yargılanma hakkı olmak üzere sanığın duruşmada hazır bulunma hakkını da ihlal etme tehlikesini bünyesinde barındırmaktadır. Bu konuyla ilgili yapılacak yorumlarda ana kuralın, sanığın fiziken duruşma salonunda bizzat hazır edilmesi olduğu ve bu kurala aykırı davranışların da adil yargılanma hakkı başta olmak üzere birçok ilkenin ihlali sonucunu doğuracağı gözden uzak tutulmamalıdır.

Çalışmada cevap aranacak ana soru, sanığın duruşmada hazır bulunma hakkından feragat edip edemeyeceği, şayet feragat edebileceği kabul edilecek olursa bunun örtülü bir şekilde gerçekleştirilebilmesinin mümkün olup olmayacağı, son olaraksa SEGBİS tekniğinin kullanılmasının sanığın duruşmada hazır bulunma hakkı açısından nasıl anlamlandırılacağı noktasında toplanacaktır.

Çalışmanın değerlendirme ve sonuç kısmında konuyla ilgili yargı kararları da dikkate alınmak suretiyle tespitlerde ve değerlendirmelerde bulunularak çözüm önerilerine yer verilecektir.

## I. SANIĞIN DURUŞMADA HAZIR BULUNMASI KURALI

### A. GENEL OLARAK

Sanığın duruşmada hazır bulunması kuralı, mahkemenin, yargılama yapabilmesi için varlığı aranan şartlar olarak nitelendirilen yargılama şartlarından bir tanesini ve belki de en önemlisini oluşturmaktadır. Bu kuralın kabul edilmesinin temelinde, mahkemenin hem hakkında hüküm tesis edeceği sanığı bizzat görmesi ve tanınması hem de sanığın savunma hakkını

kullanabilmesinin temin edilmesi yatmaktadır.<sup>1</sup> Bu nedenle de duruşmanın, kural olarak duruşmada hazır bulunan sanığa karşı yürütülebileceği kabul edilmektedir.<sup>2</sup> Bu kapsamda sanığın yargılamanın yalnızca belirli oturumlarında hazır bulunması yeterli değildir; sanığın oturumların tamamında hazır bulunması gerekmektedir.<sup>3</sup>

Yargılama yapan mahkemenin, sanığı, duruşmada hazır bulunma yükümlülüğünden, kural olarak sanığın açık talebi olmaksızın muaf tutma yetkisi bulunmamaktadır.<sup>4</sup> Bir başka deyişle bu konudaki kuralın, sanığın duruşmalarda bizzat hazır bulunma yükümlülüğünün olması; istisnasının ise sanığın, yalnızca kanunun izin verdiği koşullarda bu yükümlülüğün talebi üzerine muaf tutulması olduğu söylenebilir.

Yargılama şayet birden fazla sanık hakkında yürütülmekteyse, sanıkların hepsinin duruşmada hazır bulunması gerekmektedir.<sup>5</sup> Bu kapsamda, sanıklardan bazılarının duruşmada hazır olmaması nedeniyle duruşmanın yapılamayacağı durumlarda davaların ayrılmasına (CMK m.10) karar verilmesi en sağlıklı yol olacaktır.<sup>6</sup>

Sanık kural olarak, bölge adliye mahkemesinde yapılacak duruşmada da hazır bulunma hakkına sahiptir. Benzer şekilde Yargıtay, temyiz incelemesini duruşmalı yapma kararı aldıysa, sanığın duruşmada hazır bulunma kuralı varlığını yine sürdürecektir. Ancak temyiz aşamasında yapılacak duruşmalı incelemede, sanığın duruşmada hazır bulunması yalnızca sanığa tanınmış bir hak olarak kabul edilmiş olup, sanığın duruşmaya katılma yükümlülüğü kabul edilmemiştir (bkz. CMK m.299/2).

Sanığın duruşmada hazır bulunması kuralının iki boyutunun olduğu söylenebilir: Bunlardan ilki bu kuralın sanık bakımından bir hak olmasıdır<sup>7</sup>;

<sup>1</sup> Uğur Ersoy, Ceza Muhakemesi Hukuku, Adalet Yayınevi, Ankara, 2024, s.205; Cumhuriyet Şahin/Neslihan Göktürk, Ceza Muhakemesi Hukuku, 14. Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2023, s.76; Veli Özer Özbek/ Koray Doğan/Pınar Bacaksız, Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022, s.119; Erdener Yurtcan, Ceza Yargılaması Hukuku, 16. Bası, Ankara, 2019, s.531; Karlsruher Kommentar zur Strafprozessordnung mit GVG, EGGVG und EMRK, 7. Auflage, Münih, 2013, §230 Kn.1; Helmut Satzger/Wilhelm Schluckebier/Gunter Widmaier, Strafprozessordnung, Köln, 2014, §230 Kn.2; Löwe-Rosenberg, Die Strafprozeßordnung und das Gerichtsverfassungsgesetz, Großkommentar, 27. Auflage, Band 6 (§§212-255a), Berlin-Boston, 2019, §230 Kn.1; Lutz Meyer-Goßner Strafprozessordnung, 53. Auflage, Münih, 2010, §230 Kn.3; Claus Roxin, Strafverfahrensrecht, 25. Auflage, Münih, 1998, §60 Kn.1.

<sup>2</sup> Werner Beulke, Strafprozessrecht, 11. Auflage, C.F. Müller, Heidelberg, 2010, §7 Kn.122.

<sup>3</sup> Karlsruher Kommentar zur Strafprozessordnung, §230 Kn.4.

<sup>4</sup> Beulke, §7 Kn.122; Meyer-Goßner, §230 Kn.2; Karlsruher Kommentar zur Strafprozessordnung, §230 Kn.1; Hans-Heiner Kühne, Strafprozessrecht, 8. Auflage, Heidelberg, 2010, §4 Kn.105.

<sup>5</sup> Karlsruher Kommentar zur Strafprozessordnung, §230 Kn.5; Löwe-Rosenberg, §230 Kn.10; Meyer-Goßner, §230 Kn.10; Kühne, §4 Kn.105; Satzger/Schluckebier/Widmaier, §230 Kn.9.

<sup>6</sup> Ersoy, s.207-208.

<sup>7</sup> Satzger/Schluckebier/Widmaier, §230 Kn.1; Löwe-Rosenberg, §230 Kn.1; Karlsruher Kommentar zur Strafprozessordnung, §230 Kn.1; Beulke, §7 Kn.122; Kühne, §4 Kn.105. Buna Alman Hukukunda sanığın duruşmada hazır bulunma hakkı (das Anwesenheitsrecht des Angeklagten) denilmektedir. Bkz. Meyer-Goßner, §230 Kn.4; Karlsruher Kommentar zur Strafprozessordnung, §230 Kn.1.

ikincisi ise bu kuralın sanık bakımından bir yükümlülük olmasıdır.<sup>8</sup> Bu açıdan bakıldığında çalışma konusu hakkında doğru tespit ve değerlendirmelerde bulunulabilmesi için bu kuralın bahsedilen iki boyutunun (hak ve yükümlülük) olduğunun gözden uzak tutulmaması önem arz etmektedir. Bir başka deyişle sanığın duruşmada hazır bulunması ne yalnızca sanığa verilmiş bir hak ne de yalnızca sanık bakımından bir yükümlülüktür.

Doktrinde sanığın, duruşmada hazır bulunma hakkından feragat edebileceği görüşünün baskın olduğu görülmektedir. Bu görüştekilere göre sanık tarafından duruşmada hazır bulunma hakkından feragat açık bir şekilde yapılabileceği gibi usule uygun yapılmış bir tebligatın varlığına rağmen sanığın duruşmaya katılmaması şeklinde zımni bir feragat şeklinde de yapılabilir.<sup>9</sup>

Sanığın duruşmada hazır bulunması kuralının iki boyutundan birisini teşkil eden “yükümlülük” boyutunun varlığı, sanığın duruşmada hazır bulunmasını, kanun koyucunun aksini öngördüğü durumlar haricinde bir zorunluluk haline getirmektedir (örn. CMK m.193/1, c.2; m.199). Bu kapsamda bakıldığında, sanığın, duruşmada hazır bulunma hakkından feragat etme<sup>10</sup> imkanının olduğu savunulabilecek olsa da sanığın duruşmada hazır bulunmasının sanık bakımından aynı zamanda bir yükümlülük/zorunluluk teşkil ettiği düşünüldüğünde sanığın duruşmada hazır bulunma hakkından feragat etme yetkisine sahip olamayacağını düşünmekteyiz. Zira bir haktan feragat edebilmek için o hakkın kullanılıp kullanılmayacağını kararlaştırılması yetkisinin salt bir kişiye verilmiş olması gerekmektedir. Feragat kurumunun tanımında da karşımıza çıkan “bir hakkın tek taraflı bir beyanla terkedilmesi” ifadesi de bu hususa vurgu yapmaktadır. Oysa duruşmada hazır bulunma kuralından sanığın tek taraflı bir beyanla feragat edebilmesi, mahkemenin bu talebi kabul etmediği bir senaryoda söz konusu olamayacaktır. Sonuç itibarıyla sanık açısından hem bir hak hem de bir yükümlülük teşkil eden duruşmada hazır bulunma kuralından sanığın tek taraflı irade açıklaması ile feragat edebilmesinin mümkün olmadığını savunmaktayız. Sanığın duruşmada hazır bulunma yükümlülüğünden kurtulabilmesi ancak kanunun buna izin verdiği durumlarda kural olarak sanığın talebi üzerine ancak her hâlükârda mahkeme tarafından verilebilecek bir kararı şart koşmaktadır ki sanığın bu yöndeki talebini de bu yüzden hukuki anlamda feragat olarak nitelendirmek isabetli olmayacaktır.

<sup>8</sup> Beulke, §7 Kn.122; Satzger/Schluckebier/Widmaier, §230 Kn.1; Karlsruher Kommentar zur Strafprozessordnung, §230 Kn.1; Kühne, §4 Kn.105; Löwe-Rosenberg, §230 Kn.1. Anayasa Mahkemesi’ne göre ceza muhakemesinin nihai amacı olan maddi gerçeğe ulaşılabilmesi için sanığın bir kısım muhakeme işlemleri gerçekleşirken hazır bulunması sanık açısından hem bir hak hem de bir yükümlülüktür. Bkz. Anayasa Mahkemesi, E: 2022/145, K: 2023/59, T: 22.03.2023, §23. RG, 10.05.2023, S. 32186.

<sup>9</sup> Burak Ateş, “Adil Yargılanma Hakkı Kapsamında Sanığın Duruşmada Hazır Bulunma Hakkı ve SEGBİS Sistemi”, Yıl 13, Sayı 51, Temmuz 2022, TAAD, s.450; Mehmet Çatlı/Elifsu Beyza Demir, “Pandemi Döneminde Sanığın Duruşmada Hazır Bulunması ve SEGBİS”, 2021/2, Bilişim Hukuku Dergisi, s.238; Erkan Sarıtaş, “Ceza Muhakemesinde Sanığın Yokluğunda Duruşma”, 78 (3), İstanbul Hukuk Mecmuası, s.1534.

<sup>10</sup> Vazgeçme ve feragat aynı anlama gelmektedir. Bununla birlikte literatürde ve yargı kararlarında sıklıkla “feragat” terimi kullanıldığından çalışmamızda da terminolojik olarak “feragat” terimi tercih edilmiştir.

## **B. SANIĞIN DURUŞMADA HAZIR BULUNMA KURALININ İSTİSNALARI**

Sanık hazır olmadığına kural olarak yapılamayacak olan ceza muhakemesi işlemi duruşmadır. Ancak sanığın duruşmada bizzat hazır bulunması kuralını tam ve katı bir şekilde uygulamak bazı durumlarda yargılamayı sekteye uğratabilir ve bu da başta makul sürede yargılanma hakkı olmak üzere adil yargılanma hakkının ihlali tehlikesini gündeme getirebilir. Bu nedenle olsa gerek ki kanun koyucu istisnai bazı durumların varlığı halinde, sanık duruşmada hazır olmasa bile yargılama yapılabilmesine imkan tanımıştır. Bu istisnalar genel olarak üç başlık altında ele alınmaktadır: Sanığın yokluğu, gaiplik, kaçaklık. Çalışmanın sınırlarını aşmamak için bu kurumlar hakkında çok kısa açıklamalarda bulunulacaktır.

### **1. Sanığın Yokluğu**

CMK m.193'e göre kanunda ayırık tutulan durumlar saklı kalmak üzere, hazır bulunmayan sanık hakkında duruşma yapılamaz. Duruşmaya gelmemesinin geçerli nedeni olmayan sanığın zorla getirilmesine (CMK m.199) karar verilir. Ancak sanık hakkında, toplanan delillere göre mahkumiyet, ceza verilmesine yer olmadığı ve güvenlik tedbiri dışında bir karar verilmesi gerektiği kanısına varılacak olursa, sorgusu yapılmamış olsa da sanığın yokluğunda hüküm verilebilir (CMK m.193/2).

CMK'da sanığın yokluğunda duruşma yapılamayacağı kuralının bazı istisnalarına yer verildiği görülmektedir. Bu istisnalar altı başlık altında ele alınabilir<sup>11</sup>:

- Sanığın duruşma sırasında mahkemeden uzaklaşması (CMK m.194)
- Sanığın yokluğunda duruşma yapılabilen durumlar (CMK m.195)
- Sanığın duruşmadan bağışık tutulması (CMK m.196)
- Sanığın duruşmadan çıkarılabileceği haller (CMK m.200, m.203, m.204)
- Basit yargılama usulünün uygulandığı durumlar (CMK m.251, m.252/2)
- Bölge adliye mahkemesindeki duruşmada tebligata rağmen sanığın hazır bulunmaması (CMK m.282/1-f).

### **2. Gaiplik**

Bulunduğu yer bilinmeyen veya yurt dışında bulunup da yetkili mahkeme önüne getirilemeyen veya getirilmesi uygun bulunmayan sanığa gaiplik denilmektedir (CMK m.244). Gaiplik durumunda kural olarak kendisine ulaşılamayan bir sanık söz konusudur. Hatta bazı durumlarda sanık, hakkında muhakeme yapılmakta olduğunu bile bilmeyebilir. Gaiplik hakkında duruşma açılamayacağı, yalnızca delillerin ele geçirilmesi veya korunması amacıyla gerekli işlemlerin yapılacağı ifade edilebilir<sup>12</sup>.

<sup>11</sup> Ayrıntılı bilgi için bkz. Ersoy, s.211-234.

<sup>12</sup> Ayrıntılı bilgi için bkz. Ersoy, s.235.

### 3. Kaçaklık

CMK m.248/2'de katalog halinde sayılan suçlarla ilgili olarak, hakkında yapılmakta olduğunu bildiği soruşturmanın veya kovuşturmanın sonuçsuz kalmasını sağlamak amacıyla yurt içinde saklanan veya yabancı bir ülkede bulunan ve bu nedenle Cumhuriyet savcısı veya mahkeme tarafından kendisine ulaşılamayan kişiye kaçak denilmektedir. Kaçak sanık hakkında kovuşturma yapılabilir ancak daha önce sorgusu yapılmamış ise kaçak sanık hakkında mahkumiyet ve ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilemez (CMK m.247/3)<sup>13</sup>.

## II. SEGBİS YÖNTEMİNE GENEL BİR BAKIŞ

SEGBİS, ifade alma ve sorgu işlemleri ile duruşmaların sesli ve görüntülü olarak kayıt altına alınmasına, duruşmanın yapıldığı mekanda bulunmayan bazı muhakeme şüphelilerinin (şüpheli, sanık, tanık, şikayetçi gibi) video konferans yöntemiyle duruşmaya katılmasına imkan tanıyan ve böylelikle bazı ceza muhakemesi işlemlerinin video konferans şeklinde gerçekleştirilmesini sağlayan bir yöntemdir<sup>14</sup>.

CMK'da SEGBİS'in kullanılmasında herhangi bir engelleyici hükmün bulunmadığı aksine buna açıkça izin verildiği ve hatta bazı durumlarda SEGBİS'in kullanılmasının zorunlu kılındığı da görülmektedir. SEGBİS ceza muhakemesinde CMK m.52, m.58, m.62 ve m.180 doğrultusunda tanık ve bilirkişilerin dinlenmesi esnasında veya m.147 ve m.196 uyarınca şüphelinin veya sanığın ifadesi ve sorgusu sırasında veya m.94 uyarınca yakalanan ve öngörülen sürede hakim önüne çıkarılamayan şüpheli ya da sanığın sorgusunda kullanılan bir yöntemdir; duruşmada yapılan işlemlerin kayda alınabileceği ise m.219'da düzenlenmiştir<sup>15</sup>.

CMK'nın yürürlüğe giren ilk şeklinde m.196/2'de alt sınırı beş yıl ve daha fazla hapis cezasını gerektiren suçlarda, sanıkların bizzat mahkemesince sorguya çekilmesi kuralı öngörülmüştü. Ancak 2018 yılında 7078 sayılı kanun ile 196. maddenin dördüncü fıkrasında değişiklik yapılmış ve hakim veya mahkemenin zorunlu gördüğü durumlarda SEGBİS tekniğinin kullanılması suretiyle yurt içinde bulunan sanığın sorgusunun yapılabilmesine veya duruşmalara katılabilmesine imkan tanınmıştır. Bu değişiklik sonrasında her suç bakımından, alt sınırı beş yıl veya daha fazla hapis cezasını gerektirse bile, sanığın sorgusunun SEGBİS yöntemiyle yapılabilmesi mümkün hale getirilmiştir. Bu açıdan bakıldığında, CMK m.196/2'de istinabe yasağının SEGBİS bakımından geçerli olmayacağı söylenebilir. Yargıtay'ın da bu görüşte olduğu görülmektedir<sup>16</sup>.

<sup>13</sup> Ayrıntılı bilgi için bkz. Ersoy, s.235-238.

<sup>14</sup> Erdal Yerdelen, "Ceza Muhakemesinde Videokonferans Yönteminin (SEGBİS) Kullanımı", 2019/2, Bilişim Hukuku Dergisi, s.273; Ramadan Sanıvar, "Ceza Muhakemesinde SEGBİS (Video Konferans Yönteminin) Kullanılması ve COVID 19 Pandemisi Sürecinde Uygulanabilirliği ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin SEGBİS Uygulamasına İlişkin Yaklaşımı: Adil Yargılanma Hakkı Çerçevesinde Marcello/İtalya İçtihat Kararı Işığında Belirlenen Kriterler", C. XVIII, S.2 (2021), YÜHFD, s.1618.

<sup>15</sup> Sanıvar, s.1643-1644.

<sup>16</sup> Bahse konu Yargıtay kararları için bkz. Sanıvar, s.1646 dn.123.

### III. ANAYASA MAHKEMESİ'NİN KONUyla İLGİLİ GÖRÜŞÜ

Anayasa Mahkemesi'nin yakın tarihte vermiş olduğu S.Ö. kararında<sup>17</sup> başvuru, sanık olarak yargılandığı ceza davasında, duruşmada hazır bulunma talebinin reddedilerek ses ve görüntü aktarımı suretiyle yani SEGBİS yoluyla duruşmaya uzaktan katılımının sağlandığı gerekçesiyle adil yargılanma hakkının ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunmuştur.

Bireysel başvuruya konu olayda sanık hakkında, infaz kurumuna veya tutukevine yasak eşya sokma suçundan yapılan ilk derece mahkemesindeki yargılama iki oturumda tamamlanmıştır. 02.10.2019 tarihli tensip tutanağında, duruşmanın 16.01.2020 tarihinde yapılmasına karar verilmiş ve ceza infaz kurumunda bulunan başvuruçunun duruşma tarihinde SEGBİS aracılığıyla hazır edilmesi için ilgili ceza infaz kurumuna müzekkere yazılmış, bu tensip tutanağı başvuruçuya ceza infaz kurumu aracılığı ile 03.10.2019 tarihinde tebliğ edilmiştir. Başvuru, yargılamanın 16.01.2020 tarihli ilk oturumunda SEGBİS'le bağlantı sağlanamaması nedeniyle duruşmaya katılamamış, mahkemece bir sonraki oturumda başvuruçunun SEGBİS aracılığıyla hazır edilmesine karar vererek bir sonraki oturumun 10.03.2020 tarihinde yapılmasına karar vermiştir. Başvuru duruşmanın 10.03.2020 tarihli oturumuna tutuklu bulunduğu ceza infaz kurumundan SEGBİS aracılığıyla katılmıştır. SEGBİS aracılığı ile duruşmaya katılan başvuruçunun bağlantısında hiçbir sorun yaşanmadığı ve tensip zaptının tebliğinden hüküm verildiği zamana kadarki süreçte duruşmalara bizzat katılma yönünde hiçbir talepte bulunmadığı anlaşılmaktadır. Mahkeme, başvuruçunun, ceza infaz kurumuna veya tutukevine yasak eşya sokma suçundan 6.000 TL adli para cezası ile cezalandırılmasına karar vermiştir. Başvuru bu karara karşı istinaf yoluna başvurmuş olup, istinaf dilekçesinde diğerler istinaf sebeplerinin yanı sıra duruşmalara bizzat katılamaması nedeniyle savunma hakkının kısıtlandığını belirterek hükmün bozulmasını talep etmiş ancak bölge adliye mahkemesi tarafından başvuruçunun istinaf talebinin esastan reddine karar verilmiş ve karar kesinleşmiştir (§1-7).

Anayasa Mahkemesi, söz konusu başvuruyu, adil yargılanma hakkı kapsamındaki duruşmada hazır bulunma hakkı kapsamında incelemiş ve ele almıştır. Anayasa Mahkemesi yapmış olduğu incelemede, önceki tarihli bazı kararlarına<sup>18</sup> da atıf yapmıştır. Anayasa Mahkemesi, sanıkların istemine aykırı olarak SEGBİS yoluyla duruşmaya katılma taleplerinin, duruşmada hazır bulunma hakkına yönelik bir müdahale teşkil edip etmediğinin tespit edilebilmesi için *kanunilik*, *meşru amaç* ve *ölçülülük*<sup>19</sup> yönünden bir incelemeye tabi

<sup>17</sup> S.Ö. Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2020/38783, K.T. 04.07.2024. RG, 03.10.2024, S. 32681.

<sup>18</sup> Nurettin Balta Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2016/10023, K.T. 28.12.2021; Anar Onat Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2019/14515, K.T. 15.06.2022; Emrah Yayla Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2017/38732, K.T. 06.02.2020; Şehrihan Çoban Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2017/22672, K.T. 06.02.2020. Bahse konu kararlarla ilgili değerlendirmeler için bkz. Ateş, s.470-472.

<sup>19</sup> Anayasa Mahkemesi'ne göre ölçülülük ilkesi, elverişlilik, gereklilik ve orantılılık olmak üzere üç alt ilkeden oluşmaktadır. Elverişlilik, öngörülen müdahalenin amacı gerçekleştirmeye elverişli olmasını; gereklilik, amaç bakımından müdahalenin zorunlu olmasını yani aynı amaca daha hafif bir müdahale ile ulaşılmasının mümkün olmasını; orantılılık ise bireyin hakkına yapılan müdahale ile ulaşılacak istenen amaç arasında makul bir dengenin gözetilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bkz. Emrah Yayla Başvurusu, §68.

tutulması gerektiğini; CMK m.196'nın kanunilik ölçütünü; usul ekonomisi ilkesinin ise meşru amaç ölçütünü karşıladığını ifade etmiştir. Ölçülülük yönünden yapılacak değerlendirmede ise, başvurunun duruşmada hazır bulunma talebinin hangi zorlayıcı nedene dayanılarak kabul edilmediğinin ortaya konulması ve başvurunun SEGBİS yoluyla katıldığı celselerde esaslı işlemlerin yapıp yapılmadığının değerlendirilmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır (§12-14).

Anayasa Mahkemesi S.Ö. kararında, araştırma konusunu oluşturan hususla yani sanığın duruşmada hazır bulunma hakkından feragat edip edemeyeceği ile ilgili önemli tespitlerde bulunmuştur. Anayasa Mahkemesi'ne göre Anayasa'nın 36. maddesi, kişilerin adil yargılanma hakkının güvencelerinden feragat etmelerini yasaklayan bir hüküm içermemektedir. Bununla birlikte adil yargılanma hakkının güvencelerinden feragat edilmesinin Anayasa'ya uygun olabilmesi için feragat iradesinin açık olması ve bunun sonuçlarının kişi yönünden makul olarak öngörülebilir olmasının yanında asgari usul güvencelerinin de sağlanmış olması ayrıca adil yargılanma hakkından feragat edilmesini meşru olmaktan çıkaran üstün bir kamu yararının bulunmaması gerekmektedir (§15). Anayasa Mahkemesi'ne göre adil yargılanma hakkı güvencelerinden açık bir şekilde feragat edilebileceği gibi örtülü olarak feragat edilmesi de mümkündür. Her iki durumda da feragat tereddüde yer vermeyecek şekilde açık olmalı, aynı zamanda kamu yararına aykırılık taşımamalıdır. Ayrıca örtülü feragatin geçerli olabilmesi için feragat eden tarafın söz konusu eylemlerinin sonuçlarını makul olarak öngörebileceğinin ortaya konulması gerekmektedir (§16).

Anayasa Mahkemesi önceki tarihli bir kararında<sup>20</sup> değerlendirdiği koşullar dahilinde, duruşmada hazır bulunma hakkından feragat edilmesi durumunda anılan hakka bir müdahale olmadığı sonucuna ulaşmaktadır. Bu kapsamda, duruşmalara SEGBİS aracılığı ile katıldığı sırada, başvurunun bu duruma yönelik bir itiraz ileri sürmediği hallerde, başvurunun doğrudan duruşmada hazır bulunma hakkından feragat ettiğine dair bir beyanı bulunmamakta ise de talebine aykırı olarak SEGBİS yoluyla duruşmalara katılmak zorunda bırakılmadığına vurgu yapılmıştır. Ayrıca Anayasa Mahkemesi, başvurunun, duruşmalara bizzat katılma talebini celse aralarında mahkemeye iletmemesi de dikkate alındığında, duruşmada hazır bulunma hakkından feragat etme iradesini zımnen ortaya koyduğu sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca başvurunun SEGBİS aracılığı ile duruşmaya katılmasının sonuçlarını makul olarak öngörebilecek durumda olmadığına dair somut bir veri bulunmadığı gibi duruşmada hazır bulunma hakkından feragat ile ilgili asgari usul güvencelerinin kendisine sağlanmadığına yönelik bir iddiasının da başvuru formuna yansımadığı durumlarda, başvurunun, duruşmada hazır bulunma hakkından feragat etme iradesinin ortada olacağına vurgu yapılmıştır (§17).

Anayasa Mahkemesi bütün bu değerlendirmelerden sonra, başvuru S.Ö.'nün, duruşmada hazır bulunma hakkına ilişkin feragat etme iradesini zımnen ortaya koyduğu sonucuna ulaşmış ve duruşmada hazır bulunma hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna oyçokluğuyla karar vermiştir.

<sup>20</sup> Ansar Onat Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2019/14515, K.T. 15.06.2022, §23.

Bu karara muhalif kalan üyelerden bir tanesi, karşı oy gerekçesinde özetle, adil yargılanma hakkı güvencelerinden açık ya da örtülü bir şekilde feragat edilmesinin mümkün olduğunu, ancak ister açık ister örtülü feragat durumunda, feragat iradesinin tereddüde yer vermeyecek şekilde açık olması ve aynı zamanda kamu yararına aykırılık taşımaması gerektiğini dile getirmiş; bu nedenle somut olayda “varsayımla feragat iradesi ortaya çıkarmak” şeklinde bir anlama sebebiyet verecek yorum yapılmasının doğru olmadığını; bu karar sonrasında sanığın duruşmada hazır bulunma hakkına ilişkin yasal güvencelerin ve adil yargılanma hakkı güvencelerinin ortadan kaldırıldığını; istisnai nitelikte bir uygulamanın genel kural haline getirildiğini ifade etmiştir.

Karara muhalif kalan üyelerden bir diğeri tarafından yazılan karşı oy gerekçesinde ise özetle, somut olayda başvurucunun, ikinci celsede sorgusu yapılmadan önce duruşmalardan bağışık tutulmayı talep etmesinin ancak sorgusundan sonraki aşamalar için sonuç doğuracağı, sanığın bu talebinin duruşmada hazır bulunma hakkından feragat olarak değerlendirilmesi mümkün olmadığından başvurucunun duruşmada hazır bulunma hakkının ihlal edildiği ifade edilmiştir.

Kanaatimizce Anayasa Mahkemesi’nin S.Ö. kararında vardığı sonucun gerekçesi olarak kullandığı, sanığın duruşmadan bağışık tutulmayı talep etmesinin, duruşmada hazır bulunma hakkından örtülü feragat iradesini gösteren bir olgu olarak değerlendirilmesi hatalıdır. Zira bahse konu karara muhalif kalan üyelerden birinin karşı oy gerekçesinde de isabetli bir şekilde vurguladığı üzere, sanığın sorgusu yapılmadan önce duruşmalardan bağışık tutulmayı talep etmesi ancak sorgudan sonraki aşamalar için sonuç doğurabilecektir. Yine bahse konu kararda, sanığın duruşmada hazır bulunma hakkından feragat edebilmesinin mümkün olduğu yolundaki tespiti de katılmamaktayız. Kararla ilgili eleştirmek istediğimiz son husus, istisnai olarak başvurulması gereken SEGBİS kurumunun neredeyse kural haline getirilmesini destekleyici nitelikteki değerlendirmeleridir. Bu konudaki ayrıntılı görüşlerimizi ve değerlendirmemizi sonuç bölümünde ortaya koyacağız.

#### IV. YARGITAY’IN KONUYLA İLGİLİ GÖRÜŞÜ

Yargıtay tarafından konuyla ilgili olarak verilen kararlara<sup>21</sup> bakıldığında, sanığın duruşmada hazır bulunma hakkının özellikle hükme tesir edebilecek nitelikteki değerlendirmelerin veya esasa ilişkin delillerin tartışıldığı oturumlarda sanığın duruşma salonunda fiziken hazır bulunmasını zorunlu kıldığı, bu kapsamda ilk ve son savunmanın yapıldığı, esasa ilişkin delillerin toplandığı oturumların SEGBİS yoluyla yapılmasının ancak sanığın bu yöndeki açık kabulüne bağlı olduğunun vurgulandığı görülmektedir. Yine Yargıtay’ın vermiş olduğu bir kararda<sup>22</sup>, sanığın ısrarlı bir şekilde duruşmalara katılmak istediği yönünde beyanda bulunmasına rağmen sanığı SEGBİS ile savunma yapmaya zorlamak suretiyle yargılamaya devam edilmesi ve mahkumiyet kararı

<sup>21</sup> Yargıtay 3. CD, E: 2021/2265, K: 2023/7102, T: 11.10.2023; Yargıtay 8. CD, E: 2020/945, K: 2020/16545, T: 05.10.2020; Yargıtay 16. CD, E: 2020/803, K: 2021/3878, T: 03.06.2021; Yargıtay 16. CD, E: 2015/1076, K: 2015/1932, T: 19.06.2015; Yargıtay 16. CD, E: 2015/1083, K: 2015/1926, T: 19.06.2015.

<sup>22</sup> Yargıtay 6. CD, E: 2021/12028, K: 2021/9993, T: 27.05.2021.

verilmesinin adil yargılanma hakkının ihlali sonucunu doğuracağı vurgulanmıştır.

Bununla birlikte Yargıtay'ın bazı kararlarında<sup>23</sup> ise sanığın yargılama esnasında SEGBİS ile duruşmalara katılma hususuna itiraz ettiğine dair herhangi bir beyanının olmaması karşısında, savunma hakkının kısıtlandığından söz edilemeyeceğine vurgu yapıldığı da görülmektedir.

Yargıtay'ın sanığın duruşmada hazır bulunma hakkı ve sanığın duruşmalara SEGBİS yoluyla katılması ile ilgili verdiği kararlarda yeknesaklık olmadığı ve henüz içtihat birliğinin sağlanamadığını görmekteyiz.

## V. AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ'NİN KONUyla İLGİLİ GÖRÜŞÜ

Sanığın duruşmada hazır bulunması kuralı, adil yargılanma hakkının özel görünüm şekillerinden birisi olan iddia ve savunmanın eşit olması ilkesinin zorunlu bir sonucudur. Zira adil yargılanma hakkının varlığından söz edebilmek için sanığın duruşmada bizzat hazır bulunması gerekmektedir. Sanığın duruşmada hazır bulunma hakkı, AİHS m.6'da doğrudan düzenlenmemiş bir hak olsa da maddenin 3. fıkrasının (c), (d) ve (e) bentlerinin bir arada yorumlanması sonrasında sanığın duruşmada bizzat hazır bulunma hakkının dolaylı olarak kabul edildiği sonucu çıkmaktadır. Sanığın duruşmada hazır bulunma hakkı, AİHM içtihatlarıyla da adil yargılanma hakkının alt unsurlarından biri olarak kabul edilen hakkaniyete uygun yargılanma hakkının bir parçası olarak kabul edilmektedir<sup>24</sup>.

Bu genel açıklamadan sonra, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) sanığın duruşmada hazır bulunma hakkıyla ilgili vermiş olduğu en önemli karar niteliğindeki *Marcello Viola v. İtalya*<sup>25</sup> kararı üzerinde durmak istiyoruz. Karara konu olayda başvuru (sanık) Marcello Viola, mafya örgütüne üye olma suçunun da arasında olduğu çok sayıda suçtan yakalanmış ve tutuklanarak cezaevine gönderilmiştir. Sanık ilk derece mahkemesindeki yargılama sonunda beş kez ömür boyu hapis cezası ile cezalandırılmıştır. Sanığın yapmış olduğu istinaf başvurusu sonrasında istinaf mahkemesince yapılan duruşmalı incelemede<sup>26</sup>, üç duruşmaya rızası olmamasına rağmen (sanık istinaf mahkemesinde yapılan duruşmalara bizzat katılmak istediğini açıklamıştır) video

<sup>23</sup> Yargıtay 16. CD, E: 2019/9711, K: 2020/5965, T: 02.12.2020; Yargıtay 16. CD, E: 2020/7862, K: 2021/3023 T: 28.04.2021; Yargıtay 16. CD, E: 2020/6134, K: 2021/3415, T: 28.05.2021.

<sup>24</sup> Ateş, s.446-447; Çatlı/Demir, s.236; İdris Doğan/Ahmet Bozdağ, "Ceza Muhakemesinde İstinabe Uygulamasının Sanığın Duruşmada Hazır Bulunma Hakkı Bağlamında Değerlendirilmesi", 2023, 22(3), Gaziantep University Journal of Social Sciences, s.1006; Sibel İnceoğlu, Adil Yargılanma Hakkı (Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi-4), Ankara 2019, s.147.

<sup>25</sup> AİHM 3. Daire, Başvuru No: 45106/04, K.T. 05.10.2006. Benzer nitelikte bkz. Sakhnovskiy v. Rusya, AİHM Büyük Daire, Başvuru No: 21272/03, K.T. 02.11.2010.

<sup>26</sup> AİHM, sanığın kanun yolları aşamasında gerçekleştirilecek duruşmada hazır bulunma hakkının olup olmadığıyla ilgili inceleme yaparken, kanun yolu aşamasında sanık aleyhine bir gelişmenin olup olmayacağını yanı sıra kanun yolu incelemesi yapacak mahkemenin karar verirken sanığın hazır bulunmasına gerek duyup duymayacağı hususlarını da dikkate almaktadır. Bkz. Ateş, s.450.

konferans yöntemiyle katılımının sağlandığını ve tutuklu olarak bulunduğu ceza infaz kurumundan duruşma salonuna getirilmediğini ifade etmiştir. İstinaf mahkemesi sanık hakkında ilk derece mahkemesince verilen mahkumiyet kararını kaldırarak sanığın cezasını bir kez ömür boyu hapis cezasına indirmiştir. Sanığın istinaf mahkemesinin kararına karşı yapmış olduğu temyiz başvurusu kabul edilmemiş ve istinaf mahkemesinin vermiş olduğu karar bu şekilde kesinleşmiştir. Bunun üzerine sanık, savunma ve adil yargılanma hakkının ihlal edildiği gerekçesiyle AİHM'e başvuruda bulunmuştur.

AİHM bu başvuru üzerine vermiş olduğu kararda, adil bir ceza yargılaması sürecinin gerçekleşmesinde sanığın duruşmada hazır bulunmasının önemine vurgu yapmıştır. AİHM'e göre sanığın duruşmada hazır bulunması hem adil yargılanma hakkının mevcudiyeti hem de sanığın duruşmaya gelen mağdur ve tanıkların beyanlarına karşı beyanda bulunma imkanının sağlanması noktasında büyük önem taşımaktadır.

AİHM'e göre video konferans yöntemiyle sanığın duruşmaya katılımının sağlanması için meşru bir amacın bulunması gerekmekte (ki bu meşru amaç çoğu durumda makul sürede yargılanma şeklinde veya kamu güvenliği, kaçma şüphesi, tanıkların güvenliği, sanığın saldırıya uğrama şüphesinin bulunması, ciddi güvenlik önlemleri alınması gerekliliği ile açıklanmaktadır) bir başka deyişle bu yöntemle başvurunun zorunlu olması, makul ve somut haklı gerekçelere dayanması gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında AİHM'e göre somut olayda başvurunun, istinaf aşamasındaki yargılamada duruşmalara video konferans yöntemiyle katılımının sağlandığı, teknik olarak önemli bir sorun yaşanmadığı, bu yolla savunmanın, yargılamanın diğer taraflarına nazaran ciddi bir şekilde daha dezavantajlı konuma düşürülmediği, gerekli usuli güvencelerin sağlandığı<sup>27</sup>, bu yöntemin uygulanmasının, sanığın yargılama sürecini takip edebilmesinin, duruşmada dinlenen mağdur ve tanıkları görebilmesinin ve duyabilmesinin, onların beyanlarına karşı açıklamalarda bulunma imkanının gerçekleştiği durumlarda, sanığın duruşmalara yalnızca video konferans yoluyla katılmış olması Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinde düzenlenen adil yargılanma hakkının ihlali sonucunu doğurmamaktadır.

Ancak AİHM'in bu kararından hareketle, sanık olarak yargılanan kişinin rızası hilafına video konferans yöntemiyle duruşmalara katılmasının sağlanmasının her durumda sanığın mahkemede hazır bulunma hakkının ihlali sonucunu doğurmayacağı ve her celse için bu yöntemin uygulanabileceği şeklinde bir yorum yapılmaması gerekmektedir. Zira bahse konu kararda geçen video konferans yönteminin uygulandığı yargılamalarda bu kararın emsal teşkil edebilmesi için, yargılama makamının video konferans yönteminin kullanımına dair kararının adil ve hakkaniyete uygun yargılanma hakkına ilişkin kabul edilen güvencelerin özünü ortadan kaldırmaması ve savunma hakkına orantısız bir müdahale içermemesi gerekmektedir<sup>28</sup>.

<sup>27</sup> AİHM bu kararda, başvurunun, duruşma salonunda bulunan avukatına, dışarıdan üçüncü bir kişi tarafından herhangi bir dinlenme teşebbüsüne karşı gerekli önlemler alınmış bir telefon bağlantısı ile özel olarak danışabilme imkanının sağlanmış olduğuna vurgu yapmıştır.

<sup>28</sup> Yerdelen, s.279; Sanıvar, s.1627-1628.

## SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Anayasa m.36 ve AİHS m.6 ile teminat altına alınmış bulunan adil yargılanma hakkının alt unsurlarından birisini sanığın duruşmada hazır bulunma hakkı oluşturmaktadır. Sanığın duruşma salonunda fiziken hazır bulunması hem savunma hakkının etkin bir şekilde kullanılmasını sağlamakta hem adil yargılanma hakkının alt unsurlarından biri olarak kabul edilen hakkaniyete uygun yargılanma hakkının hayata geçirilebilmesine imkan sağlamaktadır.

Anayasa Mahkemesi'nin konuyla ilgili yerleşik kabul edilebilecek bireysel başvuru kararlarına bakıldığında, duruşmada hazır bulunma hakkından, sanığın açık veya örtülü şekilde feragat edebilmesinin mümkün olduğu sonucunun çıkarıldığı görülmektedir ki bu kabul AİHM'in içtihatları ile paralel gözükmemektedir.

Anayasa Mahkemesi'ne göre sanığın duruşmada hazır bulunma hakkından yapacağı açık feragatin Anayasa'ya uygun kabul edilebilmesi için feragat iradesinin tereddüde yer bırakmayacak şekilde açık olması ve aynı zamanda feragatin kamu yararına aykırılık taşımaması gerekir. Duruşmada hazır bulunma hakkından feragat, ilgili tarafa, bu haktan vazgeçmesiyle orantılı asgari güvenceler sağlamadıkça kamu yararına uygunluk taşıyabilir.

Anayasa Mahkemesi'ne göre sanığın duruşmada hazır bulunma hakkından yapacağı örtülü feragatin geçerli olabilmesi içinse açık feragat için aranan şartlara ilave olarak sanığın örtülü feragat olarak kabul edilebilecek söz konusu eylemlerinin (sanığın tutum ve davranışlarının veya bunu gösteren olguların bulunması) sonuçlarını makul olarak öngörebileceğinin de ortaya konulması gerekmektedir. Anayasa Mahkemesi'ne göre örtülü feragatin var olup olmadığı noktasında mahkemelerin varsayıma dayalı bir değerlendirme yapmamaları gerekmektedir.

Kanaatimizce adil yargılanma hakkı kapsamında mütalaa edilebilecek sanığa tanınmış güvencelerden/haklardan sanığın açık veya örtülü bir şekilde feragat edilebilmesi kural olarak mümkün değildir. Zira savunduğumuz görüşe göre adil yargılanma hakkı, suç isnadı altında bulunan kişi için bir teminat olmakla birlikte sanığa tanınan bu hakları uygulamakla yükümlü yargı mercileri bakımından ise bir yükümlülüktür. Bir başka deyişle adil yargılanma hakkı, sanık bakımından “adil yargılanma”yı talep etme hakkını bünyesinde barındırması itibarıyla bir “hak” iken, yargılamayı yapacak mahkeme içinse “adil yargılama” yapmayı bünyesinde barındıran bir “yükümlülüktür”. Bu nedenle adil yargılanma hakkı içerisinde mütalaa edilen sanığın duruşmada hazır bulunma hakkından sanığın tek taraflı iradesi ile feragat edebilmesinin mümkün olmadığını düşünmekteyiz. Zira daha önce de ifade ettiğimiz üzere, sanığın duruşmada hazır bulunma yükümlülüğünden kurtulabilmesi ancak kanunun buna izin verdiği durumlarda kural olarak sanığın talebi üzerine ancak her hâlükârda mahkeme tarafından verilebilecek bir kararın varlığını şart koşmaktadır ki sanığın bu yöndeki talebini de bu nedenle hukuki olarak feragat şeklinde nitelendirmek isabetli değildir.

Sanığın duruşmada hazır bulunma hakkı çerçevesinde tartışmak istediğimiz son hususu ise SEGBİS uygulamaları oluşturmaktadır.

2018 yılında 7078 sayılı Kanun<sup>29</sup> ile CMK m.196/4'te yapılan değişiklikle birlikte SEGBİS aracılığıyla sanığın sorgusunun yapılması ve duruşmalara katılmasında önemli bir adım atılmıştır. Önceki düzenlemede, sanığın, alt sınırı beş yıl ve daha fazla hapis cezasını gerektiren suçlar hariç olmak üzere istinabe suretiyle sorguya çekilebileceği durumlarda sanığın SEGBİS yoluyla da sorgusunun yapılabileceği esası benimsenmişken, 2018 yılında maddede yapılan değişiklikle hapis cezası bakımından getirilen sınırlama kaldırılmış ve SEGBİS tekniğinin, suç için öngörülen hapis cezasına bakılmaksızın bütün suçlar bakımından uygulanabilmesi mümkün hale getirilmiştir.

Kanun koyucu 7078 sayılı Kanun değişikliği ile CMK m.196/4'e SEGBİS'in uygulanabilmesi için *"hakim veya mahkemenin zorunlu gördüğü durumlarda"*<sup>30</sup> şeklinde bir ibare eklemek suretiyle sanığın sorgusunun yapılmasında ve duruşmalara katılmasında SEGBİS uygulamasının kural değil istisna olduğuna vurgu yapmak istemiştir. Söz konusu düzenlemeden de açıkça anlaşılacağı üzere sanığın duruşmaya SEGBİS aracılığıyla katılması ancak mahkemece zorunlu görülen durumlarda mümkün olabilecektir. Bu açıdan bakıldığında sanığın SEGBİS ile duruşmaya katılmasına karar verildiği durumlarda bu yöntemin neden zorunlu görüldüğü mahkeme tarafından somut gerekçelerle ortaya konulmalıdır.

Yukarıda da ifade olunduğu üzere SEGBİS istisnai olarak başvurulması gereken bir yöntem olarak CMK'da kurgulanmışken uygulamada ceza infaz kurumunda bulunan bütün sanıklar için SEGBİS yöntemine başvurulmasının neredeyse kural haline gelmiş olduğu görülmektedir.

Çalışmada vurgulandığı üzere, sanığın duruşmada hazır bulunması kovuşturma evresinde geçerli bir kural olup, her kurala olduğu gibi bu kurala da bazı istisnalar getirilebilmesi mümkündür. Bu kurala CMK'da üç genel başlık altında istisna getirildiği (gaiplik, kaçaklık, sanığın yokluğu) ve bu istisnaların uygulanabilmesinin de çok sıkı şartlara tabi tutulduğu görülmektedir. Bunun temelinde yatan düşünce gayet basittir: Sanık duruşma salonunda hazır olmaksızın yargılama olmaz! Buna karşılık kanun koyucunun istisnai bir düzenleme olması amacıyla yola çıktığı ancak uygulamada ceza infaz kurumunda bulunan sanıklar için neredeyse kural haline gelmiş bulunan<sup>31</sup> SEGBİS yoluyla sanığın sorgusunun ve duruşmaya katılmasının sağlanmasının birçok sorunu beraberinde getirdiği ortadadır. Her şeyden önce CMK m.196/4'teki "zorunlu görülen durumlar"dan neyin kastedildiği çok net olmayıp bu konuda mahkemeye çok geniş bir takdir yetkisi verildiği görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında kurala getirilen istisnaların açık, net ve somut olarak öngörülebilir nitelikte olması gerektiği, bu nedenle söz konusu hükümle mahkemeye bu kadar geniş takdir yetkisi tanınmasının isabetli bir tercih olmadığını söyleyebiliriz. Bu kapsamda CMK m.196/4 hükmünün Anayasa Mahkemesi'nin önüne somut norm denetimi ile götürülmesi durumunda, Anayasa Mahkemesi'nin hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurumuyla

<sup>29</sup> RG, 08.03.2018, S. 30354 (Mükerrer)

<sup>30</sup> Ayrıntılı bilgi için bkz. Erdal Yerdelen/Burak Taş, "SEGBİS Kullanımında 'Zorunlu' Kavramı," C. 51, S. 18, 2023, Ceza Hukuku Dergisi (CHD), s.17 vd.

<sup>31</sup> İstisnanın kural haline dönüştüğü yolundaki benzer eleştiriler için bkz. Yerdelen, s.284; Ateş, s.466; Fahri Gökçen Taner, Ceza Muhakemesi Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı Bağlamında Çelişme ve Silahların Eşitliği, Ankara 2019, s.325.

ilgili 2022 ve 2023 yıllarında vermiş olduğu iptal kararlarında<sup>32</sup> ileri sürdüğü görüşler çerçevesinde CMK m.196/4 hükmünün de iptaline karar verebileceğini düşünmekteyiz. Zira Anayasa Mahkemesi'nin bahse konu iptal kararları dikkatle incelenecek olursa, Anayasa'ya uygunluk denetiminin yalnızca normatif bir perspektiften yapılmadığı aynı zamanda söz konusu hükmün uygulamada nasıl karşılık bulduğunun da göz önüne alındığı görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında, CMK m.196/4'teki "zorunlu görülen durumlar" ifadesinin açık, net ve somut olarak öngörülebilir bir ifade olmaktan uzak olması ve bu nedenle keyfi uygulamalara kapı aralayabileceği; aynı zamanda istisnai olarak başvurulması gereken bir yöntem olarak kabul edilen SEGBİS yönteminin uygulamada neredeyse kural haline gelmiş olması gerçeği de dikkate alındığında, SEGBİS kurumunun temel hak ve özgürlüklere ilişkin anayasal güvencelerle uyum içerisinde olmadığı; CMK m.196/4'ün yeterli usuli güvenceleri sağlamaktan uzak olduğu; SEGBİS kurumunun uygulamada Anayasa'nın 36. maddesi ile teminat altına alınmış bulunan adil yargılanma hakkının alt unsurlarını oluşturan hakkaniyete uygun yargılanma hakkı, silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkelerine uyarlık sağlamadığı, savunma hakkını kısıtlar nitelikte uygulandığı, bütün bu nedenlerle CMK m.196/4 hükmünün Anayasa'ya aykırı olduğunu düşünmekteyiz.

Bu noktada uygulamada yaşanan mevcut ve müstakbel sorunları çözmek için yapılması gereken kanaatimizce iki seçenek bulunmaktadır:

Birinci ve en kolay seçenek, SEGBİS yöntemini CMK'dan tamamen çıkartmak olacaktır; böylelikle mevcut ve müstakbel sorunların önüne peşinen geçilmiş olur.

İkinci ve daha realisttik seçenek ise, AİHM, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay içtihatları doğrultusunda CMK m.196/4'te bir düzenleme yapılması yoluna gidilmesidir. Bu kapsamda CMK m.196/4'ün şu şekilde kaleme alınması düşünülebilir:

*"Hakim veya mahkemece meşru bir amacın bulunduğu durumlarda, haklı ve makul sebeplerin bulunması şartıyla, diğer alternatif yöntemlerin sonuçsuz kalacağına açıkça ortada olduğu hallerde aynı anda sesli ve görüntülü iletişim tekniğinin kullanılması suretiyle yurt içinde bulunan sanığın sorgusu yapılabilir veya duruşmalara katılmasına karar verilebilir. Sesli ve görüntülü iletişim tekniğinin kullanılması suretiyle sanığın sorgusunun yapılmasına veya duruşmalara katılmasına karar verilmesi halinde bu durum somut gerekçeleriyle ayrıntılı şekilde ortaya konulur ve duruşma zaptına geçirilir."*

Önerdiğimiz bu değişikliğin yapılmasıyla birlikte SEGBİS'in -uygulamada anlaşıldığı şekliyle- kural olmaktan çıkartılarak olması gerektiği gibi sanığın duruşmada hazır bulunması kuralının istisnası haline getirilmesi sağlanabilir ve böylelikle yaşanabilecek hak ihlallerinin de en aza indirilmesi noktasında önemli bir adım atılmış olur diye düşünmekteyiz.

Son olarak ifade etmek isteriz ki, çalışmada savunduğumuz görüş çerçevesinde, ceza infaz kurumunda bulunan sanığın SEGBİS yöntemiyle duruşmaya katılma yönünde açık rızasının/talebinin olduğu durumlarda bile

<sup>32</sup> Anayasa Mahkemesi, E: 2021/121, K: 2022/88, K.T. 20.07.2022. RG, 23.09.2022, S. 31962; Anayasa Mahkemesi, E: 2022/120, K: 2023/108, K.T. 01.06.2023. RG, 01.08.2023, S. 32266.

hakim veya mahkeme söz konusu şartların somut olayda gerçekleşip gerçekleşmediğini titiz bir şekilde incelemeli ve bu şartların gerçekleşmediği sonucuna varacak olursa SEGBİS yöntemiyle duruşmaya katılmaya açık rıza gösteren sanığın beyanını dikkate almamalı ve sanığın duruşma salonunda hazır edilmesine karar vermelidir. Aksine bir uygulamanın, sanığın duruşmada hazır bulunma hakkının ihlalini gündeme getireceği unutulmamalıdır. Tekrara kaçma pahasına yinelemek gerekirse, savunduğumuz görüş çerçevesinde, sanığın duruşmada hazır bulunma hakkından açık veya örtülü bir şekilde feragat edebilmesinin hiçbir şekilde mümkün olmadığını düşünmekteyiz.

## KAYNAKÇA

- Ateş B, “Adil Yargılanma Hakkı Kapsamında Sanığın Duruşmada Hazır Bulunma Hakkı ve SEGBİS Sistemi”, Yıl 13, Sayı 51, Temmuz 2022, TAAD, ss.443-482.
- Beulke W, Strafprozessrecht, 11. Auflage, C.F. Müller, Heidelberg, 2010.
- Çatlı M/Demir Elifsu Beyza, “Pandemi Döneminde Sanığın Duruşmada Hazır Bulunması ve SEGBİS”, 2021/2, Bilişim Hukuku Dergisi, ss.230-265.
- Doğan İ/Bozdağ A, “Ceza Muhakemesinde İstinabe Uygulamasının Sanığın Duruşmada Hazır Bulunma Hakkı Bağlamında Değerlendirilmesi”, 2023, 22(3), Gaziantep University Journal of Social Sciences, ss.1004-1020.
- Ersoy U, Ceza Muhakemesi Hukuku, Adalet Yayınevi, Ankara, 2024.
- İnceoğlu S, Adil Yargılanma Hakkı (Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi-4), Ankara 2019.
- Şahin C/Göktürk N, Ceza Muhakemesi Hukuku, 14. Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2023.
- Karlsruher Kommentar zur Strafprozessordnung mit GVG, EGGVG und EMRK, 7. Auflage, Münih, 2013.
- Kühne H H, Strafprozessrecht, 8. Auflage, Heidelberg, 2010.
- Löwe-Rosenberg, Die Strafprozeßordnung und das Gerichtsverfassungsgesetz, Großkommentar, 27. Auflage, Band 6 (§§212-255a), Berlin-Boston, 2019.
- Meyer-Goßner L, Strafprozessordnung, 53. Auflage, Münih, 2010.
- Özbek V Ö/Doğan K/Bacaksız P, Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022.
- Roxin C, Strafverfahrensrecht, 25. Auflage, Münih, 1998.
- Sanıvar R, “Ceza Muhakemesinde SEGBİS (Video Konferans Yönteminin) Kullanılması ve COVID 19 Pandemisi Sürecinde Uygulanabilirliği ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin SEGBİS Uygulamasına İlişkin Yaklaşımı: Adil Yargılanma Hakkı Çerçevesinde Marcello/İtalya İçtihat Kararı Işığında Belirlenen Kriterler”, C. XVIII, S.2 (2021), YÜHFD, ss.1615-1666.
- Sarıtaş E, “Ceza Muhakemesinde Sanığın Yokluğunda Duruşma”, İstanbul Hukuk Mecmuası, 78 (3), ss.1525-1591.
- Satzger H/Schluckebier W/Widmaier G, Strafprozessordnung, Köln, 2014.
- Taner F G, Ceza Muhakemesi Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı Bağlamında Çelişme ve Silahların Eşitliği, Ankara 2019.
- Yerdelen E, “Ceza Muhakemesinde Videokonferans Yönteminin (SEGBİS) Kullanımı”, 2019/2, Bilişim Hukuku Dergisi, ss.271-287.
- Yerdelen E/Taş B, “SEGBİS Kullanımında ‘Zorunlu’ Kavramı”, C. 18, S. 51, Nisan 2023, .” Ceza Hukuku Dergisi (CHD), ss.17-34.
- Yurtcan E, Ceza Yargılaması Hukuku, 16. Bası, Ankara, 2019.

## **MAHKEME KARARLARI**

### **Anayasa Mahkemesi Kararları:**

Anayasa Mahkemesi, E: 2021/121, K: 2022/88, K.T. 20.07.2022.  
Anayasa Mahkemesi, E: 2022/120, K: 2023/108, K.T. 01.06.2023.  
Anayasa Mahkemesi, E: 2022/145, K: 2023/59, K. T. 22.03.2023.  
S.Ö. Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2020/38783, K.T. 04.07.2024.  
Nurettin Balta Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2016/10023, K.T. 28.12.2021.  
Ansar Onat Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2019/14515, K.T. 15.06.2022.  
Emrah Yayla Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2017/38732, K.T. 06.02.2020.  
Şehrihan Çoban Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2017/22672, K.T. 06.02.2020.

### **Yargıtay Kararları:**

Yargıtay 3. CD, E: 2021/2265, K: 2023/7102, T: 11.10.2023.  
Yargıtay 8. CD, E: 2020/945, K: 2020/16545, T: 05.10.2020.  
Yargıtay 16. CD, E: 2020/803, K: 2021/3878, T: 03.06.2021.  
Yargıtay 16. CD, E: 2015/1076, K: 2015/1932, T: 19.06.2015.  
Yargıtay 16. CD, E: 2015/1083, K: 2015/1926, T: 19.06.2015.  
Yargıtay 16. CD, E: 2019/9711, K: 2020/5965, T: 02.12.2020.  
Yargıtay 16. CD, E: 2020/7862, K: 2021/3023 T: 28.04.2021.  
Yargıtay 16. CD, E: 2020/6134, K: 2021/3415, T: 28.05.2021.

### **Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları:**

AİHM 3. Daire, Başvuru No: 45106/04, K.T. 05.10.2006.  
AİHM Büyük Daire, Başvuru No: 21272/03, K.T. 02.11.2010.